

Sygn. akt II CSK 363/11

POSTANOWIENIE

Dnia 2 marca 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Marian Kocon (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Marta Romańska

w sprawie z wniosku M. M.

przy uczestnictwie R. M.

o podział majątku wspólnego,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 2 marca 2012 r.,

skargi kasacyjnej uczestniczki postępowania

od postanowienia Sądu Okręgowego

z dnia 12 stycznia 2011 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie w punktach I (pierwszym),
III (trzecim) i IV (czwartym) i w tym zakresie przekazuje sprawę
Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 9 września 2010 r. dokonał podziału majątku wspólnego wnioskodawcy M. M. i uczestniczki postępowania R. M. w ten sposób, że przyznał na wyłączną własność: uczestniczce postępowania - spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego nr 8 położonego w Ł. przy ulicy B. [...] wraz z wkładem mieszkaniowym o wartości 164.200 zł, związane z członkostwem wnioskodawcy w Spółdzielni Mieszkaniowej w Ł., zaś wnioskodawcy - wierzytelność w kwocie 1440 zł z tytułu sprzedaży samochodu osobowego marki Opel Astra z obowiązkiem spłaty na rzecz uczestniczki kwoty 720 zł.

Sąd Rejonowy ustalił, że małżeństwo R. M. i M. M., zawarte 25 lutego 1995 r., zostało rozwiązane przez rozwód prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 18 maja 2006 r. Strony pozostawały w ustroju małżeńskiej wspólności ustawowej. W dniu 22 października 1992 r. uczestniczka nabyła w drodze umowy darowizny od swojej siostry nieruchomość rolną położoną we wsi Z., gmina L. Nieruchomość tę uczestniczka sprzedała swojemu bratu i jego żonie w dniu 13 maja 1996 r. za cenę 19.082 zł. Za pieniądze uzyskane z tej transakcji małżonkowie M. w dniu 18 czerwca 1996 r. kupili lokal mieszkalny nr 18, położony w Ł. przy ulicy P.[...], o powierzchni 51,44 m². Za lokal ten, wymagający remontu, zapłacili 10.000 zł.

W dniu 10 listopada 1997 r. wnioskodawca i uczestniczka postępowania nabyli lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego przy ulicy B. [...] w Ł., pochodzącego z zasobów Spółdzielni Mieszkaniowej w Ł., w zamian za przeniesienie prawa własności do lokalu nr 18 przy ulicy P.[..], bez żadnych dopłat.

Opierając się na przytoczonych ustaleniach Sąd Rejonowy uznał, że jakkolwiek opisane wyżej spółdzielcze lokatorskie prawo do lokalu mieszkalnego wraz z wkładem mieszkaniowym weszło w skład majątku wspólnego byłych małżonków, to w istocie stanowiło ono ekwiwalent nakładu uczestniczki, gdyż zostało nabyte w zamian za mieszkanie przy ulicy P. W konsekwencji prawo to wraz z wkładem przyznane zostało uczestniczce bez obowiązku dopłaty z tego tytułu na rzecz wnioskodawcy.

Sąd Okręgowy, na skutek apelacji wnioskodawcy, postanowieniem zaskarżonym skargą kasacyjną zmienił postanowienie Sądu Rejonowego w ten sposób, że zasądził od uczestniczki na rzecz wnioskodawcy kwotę 81.380 zł tytułem wyrównania wartości udziałów w majątku wspólnym. Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd pierwszej instancji. Dokonał jednak ich odmiennej oceny prawnej uznając, że uczestniczka w umowie z dnia 18 czerwca 1996 r. dokonała transferu środków przeznaczonych na nabycie lokalu mieszkalnego położonego przy ulicy P. [...] z majątku osobistego na majątek wspólny. W rezultacie przyjął, że prawo do lokalu przy ulicy B. zasiliło majątek wspólny i podziałowi podlega pełna jego wartość, bez obowiązku rozliczenia jakiegokolwiek nakładu z majątku osobistego uczestniczki.

W skardze kasacyjnej, opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), uczestniczka postępowania zarzuciła Sądowi Okręgowemu naruszenie;

- art. 31 § 1 k.r.o. przez jego niewłaściwe zastosowanie oraz art. 33 pkt 10 k.r.o. przez jego niezastosowanie i uznanie, że prawo własności lokalu nr 18 przy ulicy P. [...] w Ł. zasiliło majątek wspólny wskutek transferu środków stanowiących majątek osobisty uczestniczki do majątku wspólnego i wyłączenia zasady surogacji;

- art. 45 § 1 k.r.o. przez jego niezastosowanie i zasądzenie od uczestniczki na rzecz wnioskodawcy kwoty 81.380 zł tytułem wyrównania udziałów w majątku wspólnym w sytuacji, gdy nakład w postaci prawa własności lokalu nr 18 przy ulicy P. [...] w Ł., poczyniony w całości z majątku osobistego uczestniczki, wyczerpywał wartość spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego nr 8 przy ulicy B. [...] w Ł. wraz z wkładem mieszkaniowym, nabytego na majątek wspólny.

Powołując się na tak ujętą podstawę kasacyjną, uczestniczka wniosła o uchylenie postanowienia Sądu Okręgowego w zaskarżonej części i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania w powyższym zakresie, ewentualnie – wydanie orzeczenia co do istoty sprawy i oddalenie apelacji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W przypadku pozostawania małżonków w ustroju wspólności majątkowej – co miało miejsce w sprawie niniejszej – o tym, co stanowi dorobek małżonków

a co ich majątek osobisty (przed wejściem w życie ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 162, poz. 1691, tj. przed 20 stycznia 2005 r. - majątek odrębny) rozstrzygają przepisy art. 31-34 k.r.o., jeżeli ich stosowanie nie zostało wyłączone małżeńską umową majątkową (art. 47 § 1 k.r.o.).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego ugruntował się pogląd, zgodnie z którym art. 32 § 1 k.r.o., będący odpowiednikiem obecnie obowiązującego art. 31 k.r.o., stwarza domniemanie przynależności do majątku dorobkowego przedmiotów majątkowych nabytych w czasie trwania wspólności ustawowej przez oboje małżonków lub przez jednego z nich, zaś przynależność określonych przedmiotów do majątku osobistego (dawniej odrębnego) obowiązany jest udowodnić zainteresowany tym małżonek (zob. m.in. wyroki: z dnia 11 września 1998 r., I CKN 830/97, niepubl.; z dnia 29 czerwca 2004 r., II CK 397/03 niepubl.; z dnia 16 kwietnia 2003 r., II CKN 1409/00, OSNC 2004 r., nr 7-8, poz. 113; z dnia 30 czerwca 2004 r., IV CK 513/03, niepubl. oraz postanowienie z dnia 6 lutego 2003 r., IV CKN 1721/00 niepubl.). Jednocześnie jednak wskazuje się, że domniemanie powyższe można obalić przez wykazanie, iż nabycie przedmiotu majątkowego nastąpiło ze środków finansowych stanowiących majątek osobisty (dawniej odrębny; zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 2001 r., II CKN 1194/00, niepubl.).

Również w piśmiennictwie przyjmuje się, że prawo własności nabyte w czasie trwania wspólności majątkowej z reguły wchodzi do majątku wspólnego niezależnie od tego, czy zostało nabyte przez jedno z małżonków, czy przez oboje. Bez znaczenia jest przy tym, czy środki przeznaczone na nabycie własności pochodziły z majątku wspólnego, czy też z majątku osobistego (odrębnego), chyba, że nabycie nastąpiło w drodze tzw. surogacji rozumianej jako zastąpienie przedmiotu wchodzącego w skład majątku osobistego (odrębnego) innym przedmiotem nabytym w zamian pierwszego.

Trafnie zarzuciła skarżąca, że Sąd Okręgowy, dostrzegając przytoczone reguły rządzące przynależnością określonych przedmiotów majątkowych do majątku wspólnego małżonków lub ich majątków osobistych, błędnie uznał,

że podział majątku wspólnego wnioskodawcy i uczestniczki postępowania powinien zostać dokonany bez uwzględnienia zasady surogacji.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego zwrócono uwagę, że o zaliczeniu poszczególnych przedmiotów majątkowych do majątku wspólnego lub majątku osobistego (odrębnego) małżonków nie decydują złożone przez nich oświadczenia, że nabywany przedmiot wchodzi w skład określonej masy majątkowej, gdyż samo takie oświadczenie - w razie pozostawania małżonków w ustroju małżeńskiej wspólności ustawowej - nie może stanowczo wyłączać skutków wynikających z przepisów art. 31-34 k.r.o. Przynależności konkretnego przedmiotu majątkowego do majątku wspólnego albo osobistego (odrębnego) nie może zatem przesądzać ocena przez sąd przesłanek sposobu wyrażania woli osoby dokonującej czynności prawnej, ani przesłanek tłumaczenia oświadczeń woli oraz badania zgodnego zamiaru stron i celu umowy (zob. postanowienie z dnia 18 stycznia 2008 r., V CSK 355/07, niepubl.).

Sąd Okręgowy zasadnicze znaczenie w zakresie skutków nabycia prawa własności lokalu mieszkalnego nr 18, położonego w Ł. przy ulicy P.[...], przypisał jednak oświadczeniu uczestniczki postępowania, złożonemu przy zawieraniu umowy w dniu 18 czerwca 1996 r., o nabyciu tego prawa na majątek wspólny. Ocenę tę wyraził mimo jednoznacznego i niekwestionowanego ustalenia, że cena za ten lokal została zapłacona w całości z pieniędzy uzyskanych ze sprzedaży nieruchomości rolnej wchodzącej w skład majątku osobistego uczestniczki. Tymczasem okoliczność ta nakazywała uznać - na podstawie art. 33 pkt 1 i 3 k.r.o. w brzmieniu obowiązującym przed 20 stycznia 2005 r. - że uczestniczka nabyła lokal przy ulicy P. [...] na majątek odrębny, a przenosząc jego własność na poczet ceny nabycia spółdzielczego lokatorskiego prawa do lokalu mieszkalnego przy ulicy B.[...], dokonała nakładu z majątku odrębnego na majątek wspólny, podlegającego rozliczeniu na podstawie art. 45 § 1 k.r.o. Zarzut naruszenia tego ostatniego przepisu okazał się więc usprawiedliwiony.

Zgodnie z art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. nowelizującej Kodeks rodzinny i opiekuńczy, do stosunków majątkowych małżonków

powstałych przed jej wejściem należy stosować przepisy nowe, jeżeli przepisy ust. 2 - 7 nie stanowią inaczej. Art. 5 ust. 5 pkt 1 tej regulacji nakazuje stosować przepisy dotychczasowe do oceny skutków czynności zobowiązujących lub rozporządzających małżonków dokonanych przed nowelizacją.

W motywach zaskarżonego rozstrzygnięcia Sąd Okręgowy nie sprecyzował, na podstawie jakiego przepisu uznał, że prawo własności lokalu mieszkalnego przy ulicy P. [...] weszło do majątku wspólnego wnioskodawcy i uczestniczki. Wskazał natomiast, że przynależności tego prawa do wymienionej masy majątkowej nie podważają ani art. 33 pkt 1 i 3 k.r.o. w brzmieniu sprzed jego nowelizacji, ani też obecnie obowiązujący art. 33 pkt 1 i 10 k.r.o. Nie jest zatem jasne, które ostatecznie przepisy stanowił podstawę powyższej oceny. Nie pozwala to skutecznie odeprzeć również zarzutów naruszenia art. 31 § 1 oraz art. 33 pkt 10 k.r.o.

Mając to na uwadze Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.